

MUZEUL DIN FĂGĂRAȘ ÎN PRIMII ANI AI PERIOADEI COMUNISTE

Constantin BĂJENARU¹

THE MUSEUM IN FĂGĂRAȘ IN THE FIRST YEARS OF THE COMMUNIST PERIOD

ABSTRACT

The current article is dedicated to the completion of a century since the foundation of the current museum in the Făgăraș area – Făgăraș County Museum „Valer Literat”.

About the beginnings and the development of the museum until the establishment of the communist regime was already written, therefor we propose a continuation, i.e. radiography of the museum's situation in the first years of the communist era (1950-1956), having as a documentary basis in particular the archive of this cultural institution, now secular.

In addition to illustrating the ordeal it went through from the beginning, because of not having a permanent establishment, we shall outline aspects related to the structure of the patrimony, the museum collective, scientific activity, the number of visitors, and others.

Keywords: Făgăraș County Museum, patrimony, scientific research, communism, 1950-1956.

Anul acesta Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat” celebrează un veac de la punerea pietrei de fundație, acțiune datorată unei inițiative a ASTRA și pusă în practică de directorul de atunci al Despărțământului Făgăraș, preotul-profesor Valeriu Literat, ale cărui merite sunt evidențiate într-un articol al colegului Gheorghe Faraon².

Noi, în schimb, prin acest articol dorim să scoatem la lumină ceea ce s-a întâmplat cu muzeul, sediul și patrimoniul său în primii ani ai regimului comunist – o adevărată epopee și pentru o perioadă chiar calvar –, imediat după îndepărtarea fondatorului său, Valeriu Literat, aproape exclusiv printr-o incursiune în arhiva pe care o deține astăzi muzeul.

Sediul Muzeului. Presa locală a vremii, puțină ce-i drept, cercetată de noi, nu s-a aplecat deloc asupra acestui subiect, descoperind doar un articol, relativ amplu, într-un ziar sibian. Astfel, în anul 1950, în *Lupta Sibiului* era inclusă o corespondență dedicată sorții vitrege în care se găsea muzeul din Făgăraș în acel moment, deși unele dintre informațiile privitoare la patrimoniul său erau eronate: „(...) muzeu cu numeroase obiecte antice de o însemnată valoare muzeală. Tablouri pictate în ulei din 1420, costume din timpul lui Mihai Viteazul (...)”; altele, însă, aveau o bază reală: „(...) vase descoperite în urma unor săpături, cu o vechime de peste 1.000 de ani, numeroase lucruri etnografice etc.”³.

¹ Cercetător științific II dr., Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”, Făgăraș; e-mail: bjncosti@yahoo.com.

² Gheorghe Faraon, *Valeriu Literat, părintele muzeului făgărășean*, în „Țara Bârsei”, s.n., 6, 2007, p. 116-120. Vezi și Ioan Ciupea, *Valeriu Literat (1885-1972) – un nume prea puțin cunoscut*, în „Acta Musei Napocensis”, XXII-XXIII (1985-1986), 1987, p. 685-687.

³ *Lupta Sibiului*, nr. 422/21 decembrie 1950, p. 2.

Dar preocuparea de bază a autorului articolului, corespondentul Ioan Bragheș, o constituia lipsa unui sediu permanent al muzeului, fiind adusă la cunoștința cititorilor situația îngrată din ultima vreme, un adevărat calvar, afirmând că „acest muzeu nu și-a găsit nici până în prezent un local bun pentru păstrare și unde să poată fi vizitat de oamenii muncii”.

Povestea peregrinării muzeului este relatată pe larg de către I. Bragheș și o redăm ca atare: „Timp îndelungat obiectele muzeului au stat împachetate în mai multe lăzi în beciurile clădirii Comitetului Provizoriu al orașului Făgăraș. Acum un an, tovarășii de la Secția Artă și Cultură a fostului Comitet Provizoriu Județean Făgăraș au mutat muzeul tocmai în camerele secției. Deoarece erau numai două camere aci și obiectele muzeului fiind numeroase și pretențioase, după vreo trei săptămâni tovarășii de la secția Artă și Cultură au luat hotărârea să reîntoarcă muzeul la domiciliul cel vechi, adică în beciurile Comitetului Provizoriu orășenesc. De aci, după trei luni de ședere, muzeul a fost mutat în Piața Republicii la nr. 26, într-o cameră cu biblioteca căminului cultural. N-a stat muzeul decât numai 56 de zile aci și fiindcă împiedică activitatea bibliotecii a fost reîntors din nou în beciurile de unde a plecat.

La insistentele cereri făcute verbal și în scris Comitetului Provizoriu Orășenesc de către tov. Grigoriu Nicolae, directorul muzeului, tov. Chiș Elisabeta, președinta Comitetului Provizoriu orășenesc, a promis că va repartiza o cameră în oraș pentru instalarea muzeului. Și într-adevăr a repartizat o cameră la fosta cârciumă a lui Motoc din Piață. După ce muzeul a fost mutat în noul său local, la numai câteva zile vine șeful Sectorului IPEIL Făgăraș și îi spune directorului muzeului: «Trebui[e] să evacuezi camera cu muzeul, că noi avem aprobarea Consiliului Provizoriu Orășenesc să înființăm aici o secție a noastră».

Iarăși obiectele muzeului au trebuit împachetate și să pornească directorul din nou cu ele la drum. După alte cereri, tov. Elisabeta Chiș repartizează două camere pentru muzeu la fostul sediu al Comitetului Provizoriu din satul Galați. 12 căruțe încărcate cu obiecte istorice fragile au transportat muzeul în satul Galați. Tov. Nicolae Grigoriu, după ce a terminat cu transportul, s-a apucat de aranjarea muzeului. N-au trecut decât numai două zile și vine agentul veterinar Petru Marcu, cu aprobarea tot din partea Comitetului Provizoriu Orășenesc, să instaleze un birou aci, pentru treburile satului. Iar a început acțiunea de împachetare și transportare a obiectelor muzeale într-o odaie dosnică din satul Galați. Și de aici cine știe în ce sat mărginaș din raionul Făgăraș își va găsi domiciliul acest muzeu. *Sărman muzeu, ai apucat drumul pribegiei ... (s.n.)*”.

În final, corespondentul întreba retoric: „Oare vor fi chibzuit odată tovarășii de la Comitetul Provizoriu al orașului Făgăraș despre însemnătatea deosebită a acestui muzeu, care arată urme din lupta pentru libertate și pâine dusă de poporul muncitor din țara noastră împotriva exploataților? Vor avea de gând acești tovarășii să repartizeze un local pentru muzeu (?), deoarece zilele trecute au repartizat un local pentru cârciumă și restaurant exploatațorului Vich Nicolae din Piața Mihai Viteazul nr. 43”. Erau aduse acuze inclusiv la adresa conducerii de partid raionale: „Și tovarășii de la Comitetul Raional de Partid cunosc drumul de întoarcere al muzeului din Făgăraș și încă n-au luat măsuri până în prezent”⁴.

Prima inaugurare oficială de după cel de-Al Doilea Război Mondial a instituției muzeale făgărășene – care atunci se numea Muzeul Țara Oltului –, avea loc în 8 martie 1951, „în prezența Partidului, Secției Culturale, a Sfatului Raional, reprezentanții tuturor

---

⁴ *Ibidem*.

organizațiilor de masă și presa locală. Inaugurarea a fost precedată de propagandă făcută prin stația locală de radioamplificare, diapozitive la cinematograf și propagandă dusă de activiștii Secției culturale”⁵.

N-a durat prea mult, căci din 16 aprilie până în 24 iunie 1951 muzeul a fost închis „pentru o transformare”. Obiectele neintroduse în expoziție „au fost depozitate în podul Sfatului Popular Raional, neavând alt loc”⁶. Și s-a mai întâmplat ceva inimaginabil pentru noi: „O parte din obiectele de la Cetatea din F[ă]g[ă]raș s-au întrebuițat la formarea plat-formelor de expoziție, ca dulapuri vechi reformate, 2 strane vechi fără importanță etc.”⁷.

Muzeul se redeschidea în ziua de 24 iunie, fiind vizitat de nu mai puțin de 1.105 oameni⁸. Din același document mai aflăm că se preconiza preluarea pieselor muzeului din Vad (circa 600 de obiecte geologice)⁹, care nu era „nici vizitat și nu dă randamentul dorit, fiind vorba de piese geologice pe care încă nu le înțeleg locuitorii satului”¹⁰.

Circa un an mai târziu, în mai 1952, se anunța că Muzeul Raional Făgăraș, numit alteori Muzeul Raional „Țara Oltului”, „a fost reorganizat și deschis recent într-o formă nouă”¹¹, dar se pare că nu pentru mult timp, intrând din nou în transformare.

Pentru reorganizarea sa, în 31 decembrie 1952, instituția făgăreșeană apela la Muzeul Brukenthal din Sibiu, pe atunci for tutelar, să o sprijine cu obiecte din toate epocile istorice: „obiecte ce ați avea în plus și vă puteți dispensa de ele”¹².

Din raportul de activitate pe acel an, 1952, se desprinde faptul că muzeul „până în anul 1952 nu a avut un local corespunzător”, fiind instalat „într-o singură cameră, unde obiectele erau expuse în rafturi foarte nepotrivite pentru muzeu și care dădeau aspect de prăvălie”¹³. Către finele lunii ianuarie i s-a pus la dispoziție un nou spațiu, „un local compus din patru camere, situat în centrul orașului/Piața Republicei No. 22”, dar care n-a putut fi folosit imediat, „deoarece necesita o reparație generală și zugrăvirea camerelor (...)”, operațiuni finalizate în 8 martie. După această dată s-a procedat la „aranjarea în două camere a expoziției de tablouri/R.P.R. pe drumul construirii socialismului”, deschisă în 13 martie.

La data când a fost instalată această expoziție „muzeul se găsea într-o situație grea deoarece nu avea mobilier” și prin urmare nu avea unde să-și expună obiectele de patrimoniu pe care le deținea.

„Regiunea Sibiu a repartizat material lemnos de stejar pentru mobilierul muzeului, care a fost adus cu mare greutate de la Homorod la Făgăraș (...). Imediat din acest material s-a dat la atelierele școlii Profesionale din Făgăraș pentru a confecționa patru vitrine mari și trei vitrine mici de mijloc”.

În iunie „s-a adus mobilierul ce a fost comandat și s-a aranjat muzeul în felul următor: în prima sală s-a[ar]anjat piesele de Științe Naturale, în a doua sală piesele de istorie, iar în sala a treia etnografie”. La sfârșitul aceleiași luni, s-a mai obținut o încăpere,

---

⁵ Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”, Biblioteca-fond documentar (în continuare: MȚF „VL”, *B-fd*), Dos. nr. Arh. 12, f. 335.

⁶ *Ibidem*, f. 354.

⁷ *Ibidem*, f. 355.

⁸ *Ibidem*, f. 356.

⁹ *Ibidem*, f. 356-357.

¹⁰ *Ibidem*, f. 360.

¹¹ *Ibidem*, Dos. nr. Arh. 5/I, f. 74.

¹² *Ibidem*, f. 4.

¹³ *Ibidem*, Dos. nr. Arh. 5/II, f. 351.

așa încât muzeul deținea patru camere pentru expunere și una pentru birou și magazie. Cu toate acestea muzeul nu a fost deschis continuu, perioadele de închis-deschis alter-nând¹⁴.

Mai târziu, în martie 1954, când se preconiza din nou redeschiderea muzeului, lucrurile nu erau încă în ordinea stabilită anterior. Greutățile ivite erau atât de ordin exterior, cât și interior (fondurile insuficiente alocate). De ordin exterior se considera nerespectarea angajamentului luat de către directorul muzeului din Mediaș de a inscripționa pe sticlă 80 de texte și etichete, și a le livra la timp pentru ca muzeul din Făgăraș să fie inaugurat în 7 martie; aceasta a fost amânată pentru 21 martie¹⁵.

Într-un „Referat asupra situației de la Muzeu”, întocmit de directorul de atunci, erau indicate punctual cauzele „de ordin obiectiv” care „au împiedicat darea lui în folosință” – practic redeschiderea:

- localul muzeului nu oferea vizitatorilor un circuit normal. „Intervențiile pe la Sf[atul] Pop[ular] or[ășenesc] au fost zadarnice. Tov. Polmolea a promis, dar nu s-a ținut de promisiune. Am renunțat și am hotărât a face ieșirea prin curte”;

- „Confuzia ce domnește la cei chemați a definitivă așezarea obiectelor muzeale (?!?-n.n.) (...)”;

- În final, directorul își făcea și autocritica: „Slaba mea pregătire de ordine practică, profesională. Ușurința cu care am răspuns la apelul tov. Sasu, necunoscând dificultățile. (...) Improbabilitatea de a duce munca singur. [Am] Rugămintea de a mă elibera de această sarcină”¹⁶.

Ulterior, din darea de seamă pe anul 1954 a directoarei Petruța Bunaciu, aflăm că „Muzeul Raional” a fost redeschis, de data aceasta permanent, abia în 18 aprilie 1954¹⁷ și funcționa într-o casă particulară, amintită și anterior, situată pe strada Republicii nr. 22, care suferise „transformări parțiale” pentru adaptare. Casa aparținea văduvei Henrietha Hirschorn, muzeul trebuind să plătească chirie acesteia.

La ceremonia de deschidere au fost invitați, se pare, doar reprezentanți ai instituțiilor din Făgăraș – Sfatul Popular Orășenesc, Liceul de băieți, Școala elementară nr. 1, Școala elementară nr. 2, Școala elementară maghiară, Școala tehnico-chimică, Școala profesională metalurgică, Liceul de fete (sau Școala medie de 10 de ani de fete) și Școala elementară germană¹⁸.

Structura muzeului și a patrimoniului său. Aflat în subordinea Sfatului Raional Făgăraș, Muzeul Raional avea trei secții: istorie, etnografie și științe naturale. Dintr-o dare de seamă pe anul 1954 suntem informați asupra situației patrimoniului din acel moment: secția „Naturale” cuprindea 77 de piese¹⁹, fără vreo nouă achiziție; secția Istorie avea 101 piese, dintre care 17 intraseră în cursul aceluși an; secția Etnografie cuprindea

---

¹⁴ *Ibidem*, f. 351-352.

¹⁵ *Ibidem*, Dos. nr. Arh. 12, f. 130.

¹⁶ *Ibidem*, f. 133.

¹⁷ *Ibidem*, f. 12.

¹⁸ *Ibidem*, f. 116.

¹⁹ Dintre acestea, muzeul dădea în custodia Școlii medii de fete, în 6 aprilie 1954, ca material didactic, 20 de piese și două vitrine pentru expunere. Printre piese se aflau: cap de mistreț, urs, lup, gaiță, bătlan, pescăruș ș.a. (MTF, „VL”, *B-fd*, Dos. nr. Arh. 12, f. 125). Mai devreme cu cinci zile, același lucru îl făcuse muzeul și cu Școala de șapte ani nr. 1 din Făgăraș; printre cele 11 piese date în custodie se aflau vultur, bursuc, uliu, veveriță, pisică sălbatică etc. (*Ibidem*, f. 126). Alte 29 de piese erau date în custodie, în 2 aprilie 1954, Școlii elementare de șapte ani germane din Făgăraș, în marea lor majoritate păsări împăiate (*Ibidem*, f. 128).

275 de piese, dintre care 13 fuseseră achiziționate în 1954. În total, patrimoniul muzeului cuprindea 483 de obiecte, cu mult mai puține decât erau înregistrate în perioada interbelică. Pentru expunerea pieselor fuseseră destinate cinci încăperi, cu o suprafață totală de 136 m².

Colectivul. Dintr-o dare de seamă anuală pe 1951 se desprinde faptul că director al Muzeului, care era închis publicului în acel moment, aflându-se în „reorganizare”, era Nicolae Grigoriu²⁰. În structura instituției figurau trei posturi, pe lângă director apărând cele de asistent și îngrijitor. Totuși, un alt document indică o altă realitate: „La muzeu s-a format un colectiv de amatori, compus din 5 membri, care țin ședință de două ori pe lună, cu comunicări și puneri la punct asupra mersului muzeului”²¹; înclinăm totuși spre prima variantă, formula cu trei sau patru angajați apărând cel mai des, cel puțin până în anul 1956.

În martie 1951 muzeul avea patru salariați – directorul Nicolae Grigoriu, Traian Comșa, Florian Lăscuț – îngrijitor și Ana Kozac²². În iunie apărea ca asistentă Florica Coca, „fostă activistă la Crucea Roșie”²³, iar în iulie Maria Orendi – îngrijitor²⁴ –, care probabil o înlocuia pe Ana Kozac.

Un proces-verbal de predare-primire din 17 septembrie 1951 atestă schimbarea din funcție a lui Nicolae Grigoriu cu Victor Pop, ocazie cu care apare pentru prima dată denumirea de Muzeul Raional Făgăraș²⁵, iar ulterior este folosită formula Muzeul Raional „Țara Oltului”. Acum, colectivul era compus din amintitul director, Nicolae Damian – asistent și îngrijitorii Maria Orendi și Fl. Lăscuț²⁶.

Această echipă nu se menține prea mult, căci un stat de plată din noiembrie indică pe următorii: Constantin Țăpuși – director, Trifon Pușcariu – asistent, Maria Orendi – femeie de serviciu²⁷. Luna următoare, muzeul avea un nou director – pe Aurel Polmolea –, ceilalți doi fiind menținuți²⁸. În darea de seamă pe anul 1952, se spunea că în ianuarie acel an „personalul muzeului a fost schimbat”, fiind numiți Aurel Polmolea, ca director, Trifon Pușcariu, asistent, și Maria Orendi, femeie de serviciu²⁹.

În mai 1952, director era tot A. Polmolea, având ca asistent pe Nicolae Păuna³⁰, pentru ca în 1954 directoarea a Muzeului să fie Petruța Bunaciu, iar ca asistent figurând Mircea Capătă³¹; în acest an din urmă, ca asistente mai figurau Emilia Brumbea³² și Lelia Rădulescu³³. Probabil s-au succedat pe post, deoarece muzeul avea în schemă doar trei posturi.

Din raportul de activitate pe anul 1956 se desprinde faptul că muzeul fusese condus în cele 12 luni de nu mai puțin de patru directori, dintre care cel mai longeviv fusese

---

²⁰ MTF, „VL”, B-fd, Dos. nr. Arh. 12, f. 293.

²¹ *Ibidem*, f. 335.

²² *Ibidem*, f. 352.

²³ *Ibidem*, f. 355.

²⁴ *Ibidem*, f. 371n.

²⁵ *Ibidem*, f. 372.

²⁶ *Ibidem*, f. 385.

²⁷ *Ibidem*, f. 387.

²⁸ *Ibidem*, f. 388.

²⁹ *Ibidem*, Dos. nr. Arh. 5/II, f. 351.

³⁰ *Ibidem*, Dos. nr. Arh. 5/I, f. 69.

³¹ *Ibidem*, Dos. nr. Arh. 12, f. 169.

³² *Ibidem*, f. 252.

³³ *Ibidem*, f. 255.

N. Comaniciu. Apoi Cornelia Opreș, de la care instituția a fost preluată în decembrie 1956 de către Simion Ursa; un singur nume nu era consemnat. Colectivul muzeului se compunea în acel moment dintr-un director, un îndrumător (Lelia Rădulescu) și o supravegheatoare.

Activitatea științifică.

Achiziții. În 30 ianuarie 1954 conducerea Muzeului trimitea o adresă către „Serviciul monumente și muzee științifice” din cadrul Ministerului Culturii, prin care cerea să-i fie predate obiectele vechi care se mai aflau în Cetate: „În castelul Cetății Făgărașului se găseau unele obiecte provenind din epoca feudală și prin aceasta prezentând o deosebită importanță istorică, cum ar fi de pildă așa numita «fecioară de fier», instrument de tortură care sdrobea în brațele ei de fier pe cel condamnat, fie pentru apostazie, fie pentru neplata birurilor către feodalii stăpâni ai Cetății.

Vă rugăm să interveniți pe lângă MAI ca să ne fie predate acele obiecte, Cetatea fiind ocupată azi de Penitenciarul orașului Făgăraș”³⁴.

În cele peste opt luni de la inaugurarea din 1954, personalul muzeului a depus „tot efortul pentru îmbogățirea și dezvoltarea lui”, prin deplasări pentru achiziții de obiecte în satele Șercaia, Ohaba, Cincșor și Calbor, cumpărându-se: un dulap țărănesc, o poliță cu vitrină, trei cuiere, un cântar țărănesc, trei căni, două farfurii, 13 monede, un tablou cu Petöfi și un ceasornic. Deplasările n-au fost totuși încununuate doar cu succese, căci au apărut și dificultăți, „fie din cauza lipsei de bună voință întâlnită la țărani, care nu vor să dea obiecte, ori a drumului defectuos și lipsit de mijloace de transport (Calbor) sau greutatea financiară pe care le întâmpinăm regulat, neavând bani cu noi, făcând numai formele, rămânând ca respectivul să vină în oraș să-și primească suma de bani cuvenită. Desigur că astfel mergând lucrurile de cele mai multe ori deplasările au fost fără rezultate.

Propunem ca pe viitor secția financiară să soluționeze această problemă favorabil, adică să găsească o modalitate prin care noi să putem avea banii pentru plata obiectelor cu noi”³⁵.

În 29 mai 1954 se primea o donație de la Haralambie Dolejan, care consta într-un „baston datând din anul 1846 care a aparținut fam. Teleki grof”³⁶.

Apoi, din planul de muncă pe trimestrul I al anului 1956 se desprinde că muzeul își propusese „îmbogățirea colecției existente de material istoric” prin deplasări în localitățile Cârța, Arpaș, Ucea de Jos și de Sus. În plus, la Arpaș trebuia să se urmărească și „problema haiducilor”, responsabilă de toate acestea fiind Lelia Rădulescu.

În continuare, se spunea că muzeul va înainta o adresă Ministerului Culturii, „prin care solicităm să ni se pună la dispoziție cetatea din oraș, aceasta fiind principalul monument istoric din raionul nostru și care acum nu corespunde denumirii de monument istoric (fiind închisoare politică-n.n.)”³⁷; ulterior se preciza că adresa respectivă a fost trimisă și Academiei RPR³⁸.

În darea de seamă pe același trimestru se arăta că au fost achiziționate piese din satele amintite, dar și din Calbor și Făgăraș, îndeosebi ținând de industria casnică țărănească, însă câteva și din alte domenii³⁹.

---

³⁴ *Ibidem*, f. 142.

³⁵ *Ibidem*, f. 12-13.

³⁶ *Ibidem*, f. 63.

³⁷ *Ibidem*, Dos. nr. Arh. 11, f. 1-2.

³⁸ *Ibidem*, f. 4.

³⁹ *Ibidem*.

În darea de seamă pe anul 1956, directorul C. Opriș făcea o remarcă „din capul locului”: „Muzeul nostru este foarte sărac în materiale etnografice și ne doare acest fapt, de care suntem cu toții vinovați, cu atât mai mult cu cât raionul nostru este dacă nu primul, printre primele pe țară cu cea mai caracteristică îmbrăcăminte.

S-au făcut atâtea deplasări și noi nu avem în Muzeu un costum bărbătesc tipic din Drăguș sau Rucăr. N-avem nimic de la pribeagul Badea Cârțan din Cârțișoara și nici măcar o pălărie cu ciucur purtată de fetele din Drăguș”. Urma „ca primă sarcină intensificarea campaniei de achiziții” începând cu anul următor⁴⁰.

În privința secției istorice, se spunea că au fost achiziționate 55 de piese, precum fragmente ceramice și chirpici de la așezarea dacică din Arpașu de Sus, „tub apeduct” de la castrul roman din Cincșor, unelte diferite, obiecte de artă medievală bisericească și documente – „statutul diferitelor bresle” din Făgăraș –, întregind patrimoniul „numai până la Revoluția din 1848⁴¹.

Expoziții. În raportul de activitate pe anul 1951 al Muzeului Țara Oltului se specifica faptul că se primiseră fonduri de la Direcția Muzeelor, care parțial au fost folosite pentru amenajarea spațiului muzeal și executarea mobilierului pentru expunere. Alte sume au fost folosite pentru cumpărarea de păsări și animale, „pentru a se forma o secție de științe naturale. În același timp, (...) s-a putut forma o secție numismatică (...).

S-a mai format o secție de etnografie, care pentru moment a mai fost complectată cu îmbrăcăminte din raionul Făgăraș, precum și o colecție de oale și farfurii, ulcioare, ploști etc., cu o vechime între 150-180 ani. Toate aceste materiale au fost grupate pe sate și expuse în total 9 sate în vitrinele amenajate. (...) În compartimentul satului au fost de asemenea expuse toate obiectele specifice aceluia sat/ pomeselnice, căițe, ștergare, ii, cretințe, păsturi, ploști, fețe și dosuri de perină etc./ Pe pereții laterali au fost expuse două panoplii cu diferite arme vechi, între 150-200 ani, găsite la locuitorii din Raion.

S-a obținut de asemeni o secție istorică socială, cu obiecte muzeale luate de la Cetatea Făgărașului, foarte puține și greu de identificat, precum și cu două lăzi (...), care conțin documente în pergamente și hârtii, precum și tablele de convocatoare ale BRESLEI cizmarilor cu vechime din 1723 și BREASLA tăbăcarilor cu vechime din 1464. Astfel s-a amenajat un colț al BRESLELOR, unde s-au depozitat lăzile, iar documentele au fost traduse și expuse într-un galantar improvizat de noi în mijlocul sălii, alături de alte documente de valoare.

La secția etnografică au mai fost expuse obiecte cu importanță istorică, ca un plug de lemn, o cravașă din picior de căprioară (...), două ciocane de piatră etc. La fiecare compartiment s-au expus și fotografiile cu subiecte din viața satului respectiv⁴².

În 9 ianuarie 1954 conducerea trimitea o adresă către Sfatul Popular Raional prin care semnală mai multe abateri ale angajatului A. Polmolea, printre care cea mai gravă era considerată „profanarea” steagului breslei tăbăcarilor, însemnând pentru noi cei de azi o atitudine de un deosebit curaj pentru vremea respectivă, prin prisma faptului că statul comunist desființase brutal asociațiile breslașe: „(...) De asemenea țin să vă aduc la cunoștință un fapt care pe lângă semnificația lui materială, mai are și una de ordin politic și anume: Drapelul breslei tăbăcarilor, care constituia un obiect istoric demn de a figura într-un muzeu, a fost deposedat de simbolurile cu care era împodobit și redus astfel la o cârpă de mătase care nu prezintă nici o valoare istorică.

---

⁴⁰ *Ibidem*, f. 14.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, Dos. nr. Arh. 12, f. 335.

Broderia masivă în fir de aur, doi îngeri având în mijloc o cruce, de o parte a drapelului, iar de cealaltă parte stema veche a țării, a fost demontată chiar de mama tov. Polmolea și firul de aur n-a fost depozitat la muzeu, ci ridicat și înstrăinat.

Era cazul să se fi încheiat un proces verbal în care să se consemneze nevoia demontării acelei broderii și să se dea o anumită destinație firului de aur rezultat din demontare.

Socot că nu era cazul a se profana în mod barbar un obiect de importanță istorică, ținând seama că breasla tăbăcarilor din Făgăraș era una din cele mai de seamă corporații (...).

Azi drapelul nu mai poate fi expus în Muzeu la colțul convenit, laolaltă cu diplomele și uneltele tăbăcarilor, deoarece ar provoca mai degrabă indignarea celor ce-l vor vedea degradat și jefuit de podoabele lui, decât admirația și interesul ce s-ar fi convenit să-l trezească în sufletele vizitatorilor⁴³.

În darea se seamă pe anul 1954 se menționa faptul că era în lucru o expoziție dedicată răscoalelor, în general, care nu a putut fi deschisă datorită „neterminării textelor, negăsind o persoană care să scrie în mod voluntar și care să continue ceea ce a început Tov. Pompilian, activist al Raionului de Partid, care între timp a fost trimis cu munci de răspundere în satele raionului”⁴⁴. Într-un raport nedatat, dar referitor la același an, 1954, și intitulat „Cum oglindește Muzeul Raional orânduiriile sociale ce s-au succedat pe teritoriul Raionului Făgăraș”, însoțit și de un „Scurt istoric al principalelor monumente istorice”, se preciza că deși muzeul avea „o scurtă durată de activitate”, principalul obiectiv era acela de „a arăta prin texte și material documentar etapele societății umane ce s-au succedat de-a lungul veacurilor pe teritoriul acestui raion”⁴⁵.

Așadar, cu emfază, autorul/autoarea raportului afirma: „Muzeul prezintă orânduirea comunei primitive, sclavagismul și feudalismul. Muzeul nostru, deși mic, este totuși un muzeu de tip nou, deosebit de cele din trecut, el prezintă vizitatorului viața oamenilor muncii din toate timpurile, modul de obținere al bunurilor materiale și relațiile de producție, conform învățaturii lui I.V. Stalin (...).

În prima sală sunt reprezentate două orânduiri: comuna primitivă și sclavagismul (...). Muzeul nu prezintă din această fază nimic de pe teritoriul raionului Făgăraș, deoarece până în prezent nu am dat de urme paleolitice. (...) Urmează a se întreprinde cercetări mai amănunțite.

(...) Sala a doua înfățișează ocupațiile, îmbrăcămintea iobagilor în feudalism”⁴⁶.

De aici se sare direct la sala a IV-a, în care era „tratată problema vieții politice și culturale (sic!) în feudalism”⁴⁷.

Apoi, „ultima sală”, a V-a, „înfățișează lupta de clasă în orânduirea feudală”⁴⁸.

Din planul de muncă pe trimestrul I 1956 mai suntem informați că în 15 februarie trebuia să se deschidă expoziția „Știința despre origin[a] omului”, iar pentru trimestrul II era în pregătire expoziția „Inovatori și Inovații din Întreprinderi”⁴⁹.

---

⁴³ *Ibidem*, f. 148.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 13.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 1.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 2.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 5.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 9.

⁴⁹ *Ibidem*, Dos. nr. Arh. 11, f. 3.

Mai târziu, se preciza că prima expoziție fusese vizitată în decurs de cinci zile de 696 de oameni⁵⁰.

Către sfârșitul anului, în noiembrie, fusese organizată o expoziție „cu caracter pur etnografic”, fiind vizitată de „un număr mult mai mare” de vizitatori și care a fost deschisă publicului timp „de peste o lună de zile”⁵¹.

Totuși, în finalul raportului pe anul 1956, directorul Simion Ursa alarma autoritățile locale asupra precarității spațiului în care muzeul își desfășura activitatea: „Camelele actuale sunt igrasioase și întunecoase și mult insuficiente pentru un muzeu în plină dezvoltare. De asemenea cu organizarea expozițiilor întâmpinăm mari greutăți, fiindcă trebu[i]e să mutăm obiectele din sala respectivă într-alte camere, care devin prea aglomerate și nu mai pot fi vizitate”⁵².

Cercetarea științifică. Din primele documente de arhivă, relative la anul 1951, aflăm că muzeul își propusese pentru lunile iunie și iulie să efectueze cercetări la cele șapte movile din satul Șona, la capul de pod roman din Feldioara și la Arpașu de Sus, „unde se află urme ale unor ruini de cetate din veacul al VIII-lea”⁵³; de asemenea, deplasări în satele submontane pentru „a cerceta folclorul și etnografia veche”⁵⁴. Termenul s-a prelungit până în luna august, fiind inclusă în cercetare și localitatea Cârța⁵⁵.

În planul de muncă pe trimestrul I al anului 1956 se spunea că „se va cerceta și studia apariția și dezvoltarea mișcării muncitorești din raionul nostru.

În acest sens se vor face deplasări la Combinatul Chimic nr. 1 și vom invita cetățeni din oraș de a discuta cu dâșii personal la Muzeu despre această problemă”⁵⁶.

În darea de seamă pe trimestrul II se preciza că personalul de specialitate începuse să lucreze la strângerea materialului pentru întocmirea unei monografii a raionului Făgăraș⁵⁷, iar în cea pe tot anul 1956 se spunea că a fost „cules material referitor la problema instituțiilor culturale existente înainte de 23 august 1944 în oraș și raion”⁵⁸.

De asemenea s-a întocmit un chestionar cu privire la istoricul, așezarea și evoluția localităților din Raion, care a fost înaintat (...) la Muzeul Republican «Brukenthal» Sibiu. În vederea cunoașterii trecutului istoric al Raionului s-au făcut deplasări la Arhivele Statului din orașul Stalin, unde s-au găsit documente vechi, după care s-au făcut 12 fotografii (!?-n.n.) – care nici până în prezent nu sunt în posesia noastră, nefiind achitate, fiind executate în sector particular”⁵⁹.

Depozitele. Nu cunoaștem unde se afla sediul muzeului în 1951, dar dintr-o adresă către Serviciul Muzeu din București se desprinde o solicitare a directorului N. Grigoriu în privința depozitului: „Totodată rugăm a ne trimite un specialist pentru a verifica depozitul muzeului și a ridica obiectele ce nu prezintă importanță pentru expunere, noi neavând un depozit special, materialele fiind puse într-un pod unde sunt expuse la dispariție sau intemperii și diferite stricăciuni”⁶⁰.

---

⁵⁰ *Ibidem*, f. 4.

⁵¹ *Ibidem*, f. 15.

⁵² *Ibidem*, f. 17.

⁵³ De fapt, cercetările arheologice ulterioare au stabilit existența unei cetăți dacice.

⁵⁴ MTF „VL”, *B-fd*, Dos. nr. Arh. 12, f. 360.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 363.

⁵⁶ *Ibidem*, Dos. nr. Arh. 11, f. 2.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 7.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 15.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 15.

⁶⁰ *Ibidem*, Dos. nr. Arh. 12, f. 298.

Mai târziu, în darea de seamă pe anul 1954 se preciza că muzeul încă nu dispunea de un „depozit (cameră) în care să putem depozita obiectele pe care nu le expunem, ca: obiecte etnografice, animale și păsări împăiate, precum și a obiectelor de uz casnic”⁶¹.

Modul de lucru. În 1954 se arăta că „S-a organizat și munca în sensul că fiecare salariat știe ce are de făcut zilnic, ghidându-ne după un plan de muncă săptămânal.

De asemeni cu frecvența stăm bine, nu lipsește nimeni fără o prealabilă învoire sau cu un certificat medical”⁶².

Un plan de muncă săptămânal din anul 1954 al personalului muzeului se înfățișa astfel:

- directoarea Petruța Bunaciu⁶³ avea următoarele îndatoriri:

„1. Coordonarea activității.

2. Rezolvarea lucrărilor curente de birou.

3. Studiu individual de specialitate.

4. Supravegherea obiectelor muzeului.

5. Ședință de analiza muncii”⁶⁴.

- asistentul Capătă:

„1. Ghidajul vizitatorilor și paza obiectelor expuse.

2. Rezolvarea lucrărilor curente de birou (ad[ministra]tive și financiare).

3. Schimb de experiență (...).

4. Studiu individual de specialitate.

5. Terminarea tabelelor-inventar de predare-primire ([bătute] la mașină).

6. Ședință de analiza muncii”.

- îngrijitorul Orendi:

„1. Întreținerea curentă a curățeniei în localul Muzeului.

2. Serviciul de curier.

3. Paza obiectelor expuse”⁶⁵.

Vizitatori. În chiar anul inaugurării permanente, 1954, fiind deschis 97 de zile, muzeul a fost vizitat de 6.770 persoane, dintre care doar 266 în grupuri organizate⁶⁶. Menționăm aici că programul de vizitare al muzeului conținea doar ultimele trei zile ale săptămânii, astfel: vinerea de la 9 la 13 și de la 15 la 17, iar sâmbăta și duminica între orele 9-13 și 16-19⁶⁷, deci practic 20 de ore săptămânal.

Din alt document suntem informați că pe trimestrul I al anului 1956 muzeul a fost vizitat de 4.720 de persoane, fie individual, fie în grup, toți primind explicații de la personalul muzeului⁶⁸.

În privința modului în care se raporta numărul vizitatorilor către autoritățile de atunci, redăm un desfășurător-statistică pe trimestrul III (lunile iulie-septembrie) al anului 1954, în care se precizau următoarele:

---

⁶¹ *Ibidem*, f. 13.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Specificăm faptul că în acel an, 1954, pe statul de funcțiuni figurau doar trei angajați: Bunaciu – directoare, Capătă – asistent (care se ocupa în general cu ghidajele), și Orendi – îngrijitor (era paznic, curier și se ocupa și de curățenie).

⁶⁴ MTF „VL”, *B-fd*, Dos. nr. Arh. 12, f. 13.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 22.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 12.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 119.

⁶⁸ *Ibidem*, Dos. nr. Arhiva 11, f. 5.

- câte zile a fost deschis muzeul: iulie – 14, august – 13, septembrie – 12;
- numărul grupurilor de vizitatori: planificate câte trei în fiecare lună, dar practic n-a fost niciunul;
- numărul vizitatorilor individuali: iulie – 350; august – 320; septembrie – 578; total – 1.248;
- ocupația vizitatorilor:
  - luna iulie: muncitori – 35 (10%⁶⁹); țărani – 20 (5,71%); muncitori și tehnicieni – 40 (11,43%); studenți – 63 (18,00%); elevi – 151 (43,14%); militari – 31 (8,86%); alții – 10 (2,86%); din Făgăraș – 280 (80,00%); din alte localități – 70 (20,00%);
  - august: muncitori – 28 (8,75%); țărani – 31 (9,69%); muncitori și tehnicieni – 26 (8,12%); studenți – 73 (22,81%); elevi – 64 (20,00%); militari – 71 (22,19%); alții – 27 (8,44%); din Făgăraș – 320 (100%);
  - septembrie: muncitori – 63 (10,90%); țărani – 59 (10,21%); muncitori și tehnicieni – 0; studenți – 12 (2,08%); elevi – 381 (65,92%); militari – 54 (9,34%); alții – 9 (1,56%); din Făgăraș – 490 (84,78%); din altă localitate – 88 (15,22%);
  - **total**: muncitori – 126 (10,10%); țărani – 110 (8,81%); muncitori și tehnicieni – 66 (5,29%); studenți – 148 (11,86%); elevi – 596 (47,76%); militari – 156 (12,50%); alții – 46 (3,68%); din Făgăraș – 1.090 (87,34%); din altă localitate – 158 (12,66%)⁷⁰.

Evident din rațiuni de spațiu ne oprim aici cu incursiunea în istoria muzeului din primii ani ai comunismului, deși documentele de arhivă ne relevă și alte lucruri foarte interesante, însă le rezervăm pentru viitor, negreșit și cu gândul de a continua povestea și pentru perioada de după anul 1956.

Rămânem cu ideea că în anii cercetați până acum muzeul a suferit transformări importante atât în titulatură, cât și în privința sediului și a patrimoniului muzeal, chiar și în cazul personalului care a deservit instituția, trecând pentru o anumită perioadă chiar și printr-un adevărat calvar, greu de închipuit astăzi.

---

⁶⁹ Menționăm că procente au fost calculate de noi.

⁷⁰ MTF„VL”, *B-fd*, Dos. nr. Arhiva 12, f. 27.